

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

**ІЗ СЛОВНИКОВОЇ СПАДЩИНИ
Вип. 9**

інж. Ю. ТРИХВИЛІВ та І. ЗУБКОВ

**СЛОВНИК
ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**

МІРНИЦТВО

(ПРОЄКТ)

Відтворення видання 1930 року

КИЇВ-2009

УДК [37+159.9+371.1] (38)
ББК 74 я21+33я21+74.204я21
С 48

Затверджено до друку вченою радою Інституту
енциклопедичних досліджень НАН України.
Протокол № 2 від 11 лютого 2009 р.

Інститут енциклопедичних досліджень НАН України започаткував книжкову серію «Із словникової спадщини», покликану здійснити перевидання українських термінологічних словників, створених на початку 20 століття, що нині стали раритетними, а в радянські часи були заборонені й вилучені з ужитку. Оскільки ці словники й донині зберігають наукове та практичне значення, вони сприятимуть виробленню розумних компромісів між прихильниками різних українських термінологічних систем. Це є надзвичайно актуальним в умовах становлення термінологічної системи української мови, очищення її від русизмів, штампів, нехарактерних для її природи форм та зворотів.

Нині читачеві пропонується 9-й випуск серії – «Словник технічної термінології. Мірництво» інж. Ю. Трихвиліва та І. Зубкова.

Видання здійснено у рамках підготовки Енциклопедії Сучасної України

ISBN 978-966-02-5067-3 (серія)
ISBN 978-966-02-5148-9

© Інститут енциклопедичних досліджень
НАН України, 2009
© Ідея та назва серії «Із словникової спад-
щини» І. М. Дзюба, М. Г. Железняк

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ МОВИ

UKRAINISCHE AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN
INSTITUT DER UKRAINISCHEN WISSENSCHAFTLICHEN SPRACHE

інж. Ю. ТРИХВИЛІВ та І. ЗУБКОВ

СЛОВНИК
ТЕХНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
МІРНИЦТВО

(ПРОЄКТ)

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

КИЇВ

1930

ХАРКІВ

ВІД СЕКЦІЇ ГЕОДЕЗІЇ ТА ГІДРОТЕХНІКИ ІУНМ.

Секція Геодезії та Гідротехніки Інституту Української Наукової Мови (ІУНМ) звертає увагу користувачів на те, що з різних причин, а головне через потребу якнайшвидше дати можливість широким колам ознайомитись із українською технічною термінологією, словник доводилося складати нашивку, одночасово виробляючи методичку термінологічної роботи та переводячи організацію Інституту. З цих саме причин цей словник Секції не можна вважати за остаточно оброблений і опоряджений. Це, на нашу думку, тільки попередній проєкт, що вимагає дальшого розроблення та удосконалення.

Зважаючи на це, Секція Геодезії та Гідротехніки ІУНМ звертається до всіх користувачів з проханням надсилати свої поради, думки й зауваження, особливо про таке:

- 1. Чи задовольняє зміст словника?*
- 2. Чи вдалі окремі дорівнювання українських термінів до російських та навпаки?*
- 3. Чи вдала форма та система укладання словника?*

Коли що в словнику здається користувачеві невдалим, недостатнім, незручним чи невідповідним, то дуже просимо не обмежуватись вказівками на це, а в міру змоги подавати до Секції конкретну думку, як і що саме слід було б виправити в словнику. Особливо нас цікавлять народні місцеві технічні терміни.

Усякі, навіть найдрібніші зауваження, вказівки та поради Секція з подякою прийме й використає в дальших словниках.

Адреса: Київ. Бульвар Шевченка. 14 – Інститут Української Наукової Мови ВУАН. До Секції Геодезії та Гідротехніки.

Голова Секції Ю. ТРИХВИЛІВ.

Секретар І. ЗУБКОВ.

ПЕРЕДМОВА.

Цей словник у плянах Інституту Української Наукової Мови був як словник «Геодезичний».

Слово «геодезія» – з грецької мови й означає «поділ землі». Його було б добре прикласти до назви галузі техніки, що ми називаємо «Землевпорядження», а науку, що вивчає міряння землі, назвати «Геометрія». Але ще Аристотель ужив назву «Геометрія», для науки про простір і відрізняв її від «Геодезії», яку він розумів, як міряння землі в натурі. Цей поділ зберігся в науці й досі, й тому ми відмовилися від спроби називати науку про міряння землі «Геометрією».

До нашого словника ввійшли терміни з таких розділів техніки: а) розроблення й систематичний опис різних метод міряння земних просторів; б) зображування цих просторів на папері; в) способи опоряджування мап та плянів; г) вживані для цього прилади. Це все становить основний зміст науки, що називають Геодезією. При укладанні словника виявилось що, коли взяти на увагу його практичне вживання в житті, то доцільно додати до нього ще терміни з тих галузів техніки, що цілком спираються на геодезію і що для них геодезичні виміри становлять основну частину. Ці розділи такі: вишуки, трасування в натурі ліній, землевпорядження, цінування земельних площ або таксація, здійснення та опис водяних потоків тощо.

Ці розділи так споріднені з геодезією, що їх часто викладають (особливо скорочено) в самих курсах геодезії.

Через такий поширений зміст словника змінили й назву словника, й назвали його «Мірництво».

Назву «Геодезія» ми лишаємо для науки, що вивчає фігуру землі та виміри землі, де беруть на увагу її сферичність – терміни з цієї науки вміщено в астрономічному словнику. З перелічених вище розділів науки в словнику подано таку термінологію:

1. Мірницьке справилиа та догляд за ним. Суб'єкти та об'єкти роботи.
2. Опорядження наслідків міряння, мап, плянів, рисунків та умовні знаки.
3. Методи роботи, хиби та виправлення їх.
4. Рисівництво.

Синоніміка в цих галузях дуже багата, і багато виписано її на картки; вона увійде до тлумачного словника Української мови. Цей же словник складався, як словник нормативний, і в ньому подано тільки ухвалену до вжитку термінологію. Іноді в словнику подається на одно поняття два, а часом і три терміни; це означає, що Секція Геодезії та Гідротехніки Інституту Української Наукової Мови вважає їх за рівноправні й однаково рекомендує їх до вжитку.

У першій частині словника до українських термінів подано джерела, тобто вказано скорочено ті літературні та словникові матеріали, де цей термін ужито. Коло деяких джерел стоїть зірка, або «за»: це означає, що слово взято за цим автором, але в ньому зроблено якесь невелике виправлення – чи вимовне, чи граматичне, або йому надано трохи іншого змісту, ніж то подає автор. Напр., слово «простець» Грінченко передає російською мовою – «прямое направление», а ми надаємо йому термінологічного змісту, що відповідає російському термінові «створ».

У словнику є слова, що їх перейняли від людности члени Секції Геодезії та Гідротехніки в різних місцевостях України, а в літературних та словникових матеріалах цих слів немає. При таких словах позначено місцевість, де це слово вживано.

Є також група слів, що словник уперше подає до вжитку. Це назви деяких приладів, їх частин та певних дій; назви ці утворила Секція Геодезії та Гідротехніки, виходячи з народньої мови та її законів, і це здебільшого нова форма від пня, що вже існує в мові. Усі ці слова позначено знаком *N*.

Розміщено терміни в словнику так, що складені терміни подано за головною складовою частиною – іменником чи дієсловом. Напр., усі гатунки теодоліта треба шукати в гнізді «теодолит», усякі точки – в гнізді «точка», «в длину» – при слові «длина» і т. д. Виняток

зроблено для тих термінів, де головна складова частина є прикметник або дієприкметник, напр., «Выборный от общества для раздела общественного угодья – ділій». Такі слова подано за цією головною частиною, в даному разі – за прикметником.

Складаючи словника, Секція користалася з таких матеріалів:	Умовний знак
А. Г р а б и н а. – Нижча геодезія. Вступ. Накладом видавничого товариства при Укр. Господарській Академії. Падебрада. 1922, ст. 11+37.	<i>Граб</i>
А. Г р а б и н а. – Нижча геодезія, частина перша. Видання видавничого т-ва при Укр. Господарській Акад. Падебрада. 1923, ст. V+457.	<i>Граб</i>
Л. Г р а б и н а. – Нижча геодезія, частина друга. Видання видавничого т-ва при Укр. Господарській Акад. ЧСР Падебрада. 1925, ст. XV+1432.	<i>Граб</i>
В і с т и Київської округи водяних шляхів.	<i>ВКВШ</i>
В с е у к р а ї н с ь к е У п р а в л і н н я л і с а м и. – Збірник законоположень та головних інструкцій щодо лісів, яких передано на користування громад та об'єднань селянської трудової людности. НКЗС, Харків. 1926, стор. 73.	<i>ЗЗак</i>
З е м л е у с т р і й н и к У к р а ї н и. – Журнал Землеустрійної Секції НТС ВУЦП Робземлісу. 1925 та 1926 роки. Харків.	<i>ЗУ</i>
Л. К л ь о в а н и й. – Географічний Атлас України. Державне Видавництво України. 1928, Київ.	<i>КГА</i>
Проф. М. Г. М и х а й л о в. – Початки нижчої геодезії. Курс сільськогосподарських профшкіл. Переклав М. Держ. Видавництво України. 1925.	<i>Мхл</i>
Ц. А. М о з і л е в с ь к и й. – Землемірний технік. Справочна книжка для землемірів, таксаторів і техніків шляхів. Переклад з 1-го російського видання зі значною зміною за редакцією Ів. Немоловського. Держ. Вид. України. 1924.	<i>Мзл</i>
П р а в и л а про порядок переведення справ землевпорядження. Народний Комісаріят Земельних Справ. Харків. 1927.	<i>ПравЗ</i>
Т е х н і ч н а і н с т р у к ц і я для переведення Землевпорядних робіт. Частина I. Київ. 1927.	<i>ТехІнI</i>
Т е х н і ч н а і н с т р у к ц і я для переведення землевпорядних робіт. Частина II. Київ. 1927.	<i>ТехІнII</i>
Інж. Ю. Т р и х в и л і в. – Осушування болот та мокрих сіножатів. Видавництво «Радянський Селянин». Харків. 1928, ст. 80.	<i>Трх</i>
У к р а ї н с ь к и й з е м л е в п о р я д н и к. – Громадсько-професійний та науковий щомісячник землевпорядної секції ВУК профспілки Сільгоспробітників, що об'єднує землевпорядників, меліораторів та геодезистів. Харків. 1927.	<i>УЗ</i>
Інж. П о х і л е в и ч А. та Л е б е д е в В. – Планування селищ. За редакцією І. Немоловського. Видавництво «Радянський Селянин». Стор. 63. Харків. 1928.	<i>Пох</i>
Т е х н і ч н і В і с т и. – Орган Українського Технічного Т-ва. Львів. Роки 1925, 1926, 1927.	<i>ТВ</i>
Я к к о о п е р а т и в н о в и к о р и с т о в у в а т и л у к и. – Всеукраїнський союз Сільсько-господарської кооперації «Сільський Господар». Харків. 1924. Стор. 23.	<i>Як</i>
У к р а ї н с ь к а А к а д е м і я Н а у к. Російсько-український словник. Т. I. А–Ж. Видавництво «Червоний шлях». 1924. Київ.	<i>СЖМ</i>

- Українська Академія Наук. Російсько-український словник. Т. III; випуск перший. Державне Вид. України. 1927. *СЖМ*
- Українська Академія Наук. Російсько-український словник. Т. III; випуск другий. Державне Видавництво України. 1928. *СЖМ*
- Українська Академія Наук. Російсько-український словник Правничої Мови. З друкарні ВУАН у Києві. 1927. *АПС*
- Об'єднана Військова школа ім. ВУЦВК. – Практичний російсько-український словник для військових. Харків. 1924. *БСР*
- Б. Д. Грінченко. Словник української мови. Томи I, II, III, IV. У Києві, 1909. *Г*
- Академік П. А. Тутковський. – Словник геологічної термінології (проект). Державне Видавництво України. Київ. 1923. *Т*
- М. і Л. Дармороси. – Словник технічної термінології. Горно. *Др*
- О. Курило. – Словник хемічної термінології. Державне Видавництво України. Київ. 1923. *КХС*
- В. Дубровський. – Російсько-український технічний словник. Київ. 1926. *ДСТ*
- Журківський. – Російсько-український транспортний словник. *Жр*
- С. Іваницький і Ф. Шумлянський. – Російсько-український словник. Т.т. I і II. Видання Відділу Народньої Освіти Подільської Губерніяльної Народньої Управи. Винниця. 1918. Томи I та II. *ІШ*
- Кміцикевич. – Українсько-німецький словник. *Км*
- Коблянський. – Латинсько-український словар. 1912. *Кб*
- Андрій Ніковський. – Українсько-російський словник. Горно. 1926. *Нік*
- Сердюк. – Технічний словник (рукопис). *Срд*
- Термінологічна комісія природничої секції Українського Наукового Т-ва. Словник української фізичної термінології (проект). Відбитки з I тому Матеріалів до Української Природничої термінології. Київ. 1918. *ФС*
- Термінологічний збірник Міністерства Шляхів. Ч. I й додатки. Київ. 1918. *ТСМ*
- Терміни з протоколів термінологічної комісії Морської Управи у Києві. 1919. *ТМУ*
- Тимченко Е. – Русско-малоросійській словарь. Киев. 1907. *Тмч*
- Туркало і Гладкий. – Російсько-український словник Ділової мови. Київ. *СДМ*
- Т. Секунда, інж. – Матеріяли до меліоративної термінології. *СкМТ*
- Уманець та Спілка. – Російсько-Український словник. Берлін. 1925. *У*
- Толковый Словарь Великорусского Языка Владимира Даля. Издание Т-ва М. О. Вольфъ. С.-Петербургъ – Москва. 1909. Т. I, II, III, IV.
- И. Л. Антоконенко, проф. КПИ. Изыскания и проектирование железных дорог. Издательство КПИ. Киев. 1925.
- Проф. Н. Богуславский. – Курсъ Геодезии. С.-Петербургъ. 1914.
- М. М. Гришин, инж. ПС. – Гидротехнические изыскания. Новочеркасск. 1927.
- Земельный Кодекс с дополнительными узаконениями и разъяснениями Наркомзема РСФСР. «Новая деревня». Москва. 1925.
- Земельный Кодекс с изменениями и дополнениями по 1 октября 1925 г. и алфавитно-предметным указателем. Харьков. Юридическое издательство Наркомюста УССР. 1925.

- Н. И. К о з л о в. – Землеустройство по земельному кодексу РСФСР. Ленинград. 1925.
- З е м л е у с т р о й с т в о. – Сборникъ законовъ и распоряженій. Изданіе Департамента Государственныхъ Земельныхъ Имуществъ. Выпускъ I. СПб. 1914.
- И н с т р у к ц і я д л я и з с л ѣ д о в а н і я в о д н ы х п у т е й. Ч. III. – Изданіе Управленія Внутреннихъ Водныхъ Путей. 1914.
- И н с т р у к ц і я д л я п р о и з в о д с т в а з е м л е м е р н ы х р а б о т. – Издательство Наркомзема УССР. Харьков. 1922.
- А. К а з а ч к о в. – Военная топография. Государственное Военное Издательство. Москва – Ленинград. 1920.
- Г. К р а е в с к і й. – Инженеръ путей сообщения. Желѣзнодорожныя изысканія и составление проектовъ желѣзной дороги. СПб. 1902.
- П. М. О р л о в, проф. Тимирязевской С.-Х. Академии. Землеустройство (теория и практика). Книгоиздательство «Новый агроном». Москва. 1924.
- О с н о в н о й з а к о н о т р у д о в о м з е м л е п о л ь з о в а н и и, принятый 2-й сессией ВУЦИК IV созыва 27 мая 1922.
- П о с л а в с к і й. – Низшая геодезія. 5-е изданіе (дополненное). Харьковъ. 1915.
- Д. П. Р у д и н. – Землеустроительный процесс (коментарий правил 27 апреля 1925 г. о порядке производства землеустройства. Изданіе НТС Одесского Губотдела Союза Всерабземлеса. Одесса. 1925.
- П. Н. С е р г е е в. – Лесная Таксация. Учебное пособие для лесных и сельско-хозяйственных техникумов и школ. «Новая деревня». 1924.
- С и м и н с к и й. – Топографическое черчение.
- Н. Н. С о к о л о в ь. Инженеръ путей сообщения. Матеріалы къ инструкціямъ по изслѣдованію водныхъ путей. Выпускъ I. По вопросу о методахъ и приемахъ гидро-метрическихъ работъ. Изданіе Управленія Внутреннихъ водныхъ путей и шоссе-ныхъ дорогъ. СПб. 1912.
- С о л о в ь е в С. М., проф. – Основной курс низшей геодезии. Часть I. Москва. 1926.
- С о л о в ь е в С. М., проф. – Основной курс низшей геодезии. Часть II. Москва. 1924.
- Т е х н и ч е с к и е п р а в и л а о п о р я д к е п р о и з в о д с т в а з е м л е у с т р о и т е л ь н ы х р а б о т. – Издавництво Наркомзема УССР. Харьков. 1922.
- Т р а н с п о р т н ы й Н ѳ t t e. – Справочник по транспорту. Транспечать НКПС. 1926.
- У р о ч н ы е н о р м ы и з ы с к а т е л ь н ы х р а б о т п о в о д н о м у х о з я й с т в у и м е л и о р а ц и и. «Новая деревня». Москва. 1924.
- Я х о н т о в. – Межевание, земельная регистрація и кадастр. Харьков. 1925. Изданіе автора.

Терміни до цього словника розробила й ухвалила на своїх засіданнях Секція Геодезії та Гідротехніки Технічного Відділу Інституту Української Наукової Мови. До складу Секції належали: Інж. Трихвиль Ю. В. (Голова), Зубков І. М. (Секретар), інж. Лоташівський М. М., інж. Сорочинський В. І., землевпорядник Севру П. О. та землевпорядник Пугачевич Д. С.

Філологічне опорядження словника належить філологу Кондрачукові Ю. Г. Уклали та впорядкували словник Трихвиль Ю.В. та Зубков І. М.

А

- Аберация** – аберация (ФС, СЖМ, Граб, Т);
а. глаза или оптическая – а. бчна;
а. поперечная – а. поперечна;
а. продольная – а. подбвжня;
а. сферическая – а. сферична;
а. формы – а. фóрми;
а. хроматическая – а. хроматична.
- Абрис** – абрис(-су) (Мхл, Мзл, Граб, УЗ, ФС, ТехИн); зарис(-су) (N);
а. черновой – а., з. чорновий;
а.-журнал – а.-журнал(-ла).
- Абрисный** – абрисний.
- Абсолютно-одновозрастный** – цілковіто-однолітній (N).
- Автокартограф** – поземиноріс(-са) (N), автокартограф(-фа) (УЗ).
- Автоматический, автоматически действующий** – самочинний, автоматичний (СЖМ, АПС).
- Автостереограф** – автостереограф(-фа) (УЗ).
- Агат** – агат(-ту) (Т, Граб, Мзл).
- Агатовый** – агатовий.
- Агона** – агона (Граб).
- Аграрный** – аграрний (АПС), земельний (АПС);
а. вопрос – а., з. справа;
а. политика – а., з. політика.
- Агрометр Бибикова** – лінійка площомірна (N), агрометр(-тра) Бібікова (Граб).
- Административный** (землеустроительный процесс) – адміністративний безсуперечний (землевпорядний процес).
- Азимут** – азимут(-та) (Граб, Мхл, ФС, Мзл, УЗ, ТехИн);
а. географический – а. географічний (Граб);
а. истинный, действительный – а. справжній, а. правдивий (Граб, ЗУ);
а. магнитный – а. магнетний (Граб);
а. обратный – а. зворотний (Граб);
а. прямой – а. прбстий (Граб);
а. через восток – а. східний (N);
а. через запад – а. західний (N).
- Азимутальный** – азимутальний, азимутóвий.
- Аккомодация** – акомодация (Граб, СЖМ, ФС).
- Акт** – акт(-та,-ту) (СЖМ, АПС);
а. выкупной – а. викупний (АПС), викупна;
а. земельной регистрации – а. земельної реєстрації;
а. землеустроительный, акт поземельного устройства – а. землевпорядний;
- а. первоначальный** – а. пёрвiсний;
а. подлинный – а. оригінальний;
а. регистрационный – а. реєстрівний;
а. удостоверительный – а. посвідковий.
- Алидада** – алідада (Граб).
- Алидадный** – алідадний.
- Аллея** – алéя (СЖМ, Граб, У, ПШ).
- Аллинсатор** – алінсатор(-ра).
- Альтиметр** – вишиномір(-ра) (N);
а. статоскопический – в. статоскопичний.
- Альтиметрический** – вишиномірний.
- Альтитуда** – вишина, висота (Мхл).
- Амфитеатр** – амфітеатр(-тру) (СЖМ, Т).
- Анастигмат** – анастигмат(-та).
- Анемометр** – вітромір(-ра) (N).
- Анемометрический** – вітромірний.
- Анемоскоп** – вітровказ(-за) (N).
- Анероид** – анероїд(-да) (ФС).
- Анкер** (часть инструмента) – анкер(-ра).
- Аномалия** – аномалія (Граб, ФС, СЖМ);
а. магнитная – а. магнетна.
- Антимагнитный** – протимагнетний.
- Аншпуг** (принадлежность геодезического инструмента) – воротільце (N).
- Апертура** – апертура.
- Апланат** – апланат(-та) (Граб).
- Апланатический** – апланатний.
- Аппарат** – апарат(-та) (СЖМ, Т); прилад(-ду) (Нік);
а. автоматический – а., п. самочинний, а., п. автоматичний;
а. для светопечатания – світлоріс(-са) (N);
а. регистрирующий – а., п. реєстрівний;
а. самопишущий – а., п. самописний.
- Ар** – ар (ара) (Граб, КСІ, УЗ).
- Аргумент** (в таблицах Кренке) – аргумент (-ту) (УЗ).
- Аренда** – орéнда (АПС, СЖМ, ЗУ, Г, ПравЗ), посєсія (Г, СЖМ, АПС);
а. трудовая – о. трудова (ПравЗ).
- Арифмометр** – арифмометр(-тра) (Мзл, ТехИн).
- Аркограф** – лукоріс(-са) (N).
- Аркометр** – лукомір(-ра) (N), кривомір(-ра) (N).
- Арретир, арретирное устройство** (в буссоли) – затрiмник(-ка) (N), аретiр(-ра).
- Артезианский** – артезійський (СЖМ, Т, ФС).
- Артель** – артіль(-лі) (СЖМ, АПС).
- Архив** – архiв(-ву) (СЖМ, АПС);
а. земельный – а. земельний.
- Аршин** – аршін(-на) (Граб, СЖМ).
- Асимметрический** – асиметричний.
- Асимметрия** – асиметрія (КСІ).
- Ассортимент** – асортимент(-ту) (СЖМ), добiр(-бóру) (СЖМ).

Астигмат – астигма́т(-та).
Астролябический – астролябі́йний (*Граб*), астролябі́чний.
Астролябия – астролябі́я (*СЖМ, ФС, Мхл, Граб, У, ШШ, Мзл*).
Ахроматизм – ахрома́тизм(-му) (*СЖМ*).
Ахроматически-апланатический – ахрома́тично-апла́нати́чний (*Граб*).
Ахроматический – ахрома́тичний (*ФС, СЖМ*).
Аэродром – аеродро́м(-му) (*УЗ*).
Аэрокартограф – аерокарто́граф(-фа) (*УЗ*).
Аэросъемка – аерозді́мання (*УЗ*).
Аэрофотосъемка – аерофото́здіймання (*УЗ*).

Б

Базис – ба́за (*АПС, УЗ*).
Базисный – ба́зний (*Н*), базови́й (*М*).
Бакен – плава́к(-ка) (*М*).
Бакса – булави́ця (*Граб*).
Балда (*большой молот*) – до́вбня (*СЖМ*).
Балка (*овраг*) (*укр.*) – ба́лка (*Г, Граб, Т*).
Банка (*мель*) – жбир(-рі) (*Нік**).
Бар – бар(-ра).
Баранчик (*гайка*) – бара́нець(-нця) (*Граб*).
Барограмма – барогра́ма.
Барограф – баро́граф(-фа) (*ФС*).
Барометр – баро́метр(-тра) (*СЖМ, ФС*);
б. пружинный – анеро́їд(-да) (*ФС*);
б. ртутный – б. живо́срібловий, б. живо-срі́бний.
Барометрический – баро́метри́чний (*СЖМ, ФС*).
Бархан (*песчаный холм*) – бара́хан(-ну).
Бассейн (*реки*) – сто́чище (*СЖМ, Т, Трх*);
б. (резервуар) – басе́йн(-на, -ну) (*СЖМ, Г*);
б. (водоем) – водо́йма (*Т, СЖМ, Тмч, Нік*);
б. накопной – басе́йн збі́рний, водо́збір(-бору) (*ФС*);
б. питающий – сто́чище живи́льне.
Батометр – бата́метр(-тра).
Батометрический – бата́метри́чний (*СЖМ*).
Башмак (*под рейку*) – підкладень(-дня) (*М*).
Башня, вышка – ве́жа (*Граб, СЖМ*), ве́жка.
Безветренный (*погода*) – безві́трий (*СЖМ*);
б. (место) – загі́шний (*СЖМ, Г*).
Безветрие – безві́тря (*Т, Г, СЖМ*).
Безводность (*отсутствие воды*) – безві́ддя (*Г, СЖМ, Т*);
б. (местности) – безво́д(н)и́сть(-ности).
Безводный – безво́д(н)и́й (*СЖМ, Т, УЗ*).
Безвозмездный (*отчуждение*) – безпла́тний (*АПС, СЖМ*).
Бездействующий (*пост*) – нечі́нний (*М*).

Бездорожье – бездорі́жжя (*СЖМ*).
Безземелье – безземéлля (*АПС, СЖМ*).
Безземельный – безземéльний (*СЖМ, Г, АПС, УЗ*).
Безлесность – безлі́сся (*Г, СЖМ*).
Безлесный – безлі́сний (*Мзл, СЖМ*).
Безошибочность (*измерений*) – безпомил-ко́вість(-вості) (*СЖМ, АПС, Г*).
Беловой (*план*) – чистови́й (*СЖМ*).
Бергштрих – спадо́ріска (*Граб*).
Берег или щека – бе́рег(-га) (*СЖМ, Г, Т, Граб*);
б. болотистый – б. боло́ти́стий;
б. вогнутый – б. угну́тий;
б. возвышенный – б. горо́вий;
б. выпуклый – б. ви́гнутий;
б. выступающий (*мыс*) – шпиль(-ля) (*При-луччина*);
б. заболоченный – б. мочарува́тий;
б. крутой – б. крути́й;
б. лесистый (*высокий*) – б. лі́систи́й;
б. лесистый низкий – б. луго́вий, лу́г (*Г*);
б. нависший – на́висень(-сня) (*Т*), бе́рег на́вісли́й;
б. низменный – б. низи́нний;
б. обнаженный – б. го́лий, б. лі́сий (*СЖМ*);
б. обрывистый – б. урви́стий;
б. отвесный – б. стрі́мкий, кру́ча;
б. отлогий, пологий – б. поло́гий;
б. подмываемый, подмывной – підми́в-ний;
б. поемный – оболо́нь(-ні) (*Г*);
б. прижимной – б. накладни́й (*М*);
б. противоположный – б. проти́лежний, б. проти́вний;
б. скалистый – б. ске́лястий;
б. топкий – б. грузьки́й;
б. угрожаемый – б. загро́жений, б. загро́-жуваний;
б. укрепленный – б. укрі́пленій;
находящийся на противоположном бе-регу – того́бічний.
Береговой – берего́вий (*СЖМ*);
б. (расположенный на берегу) – побере́ж-ний (*АГ*).
Беспнистый (*о болоте*) – безпенько́вий (*М*).
Беспорядочный (*о течении*) – безла́дний (*ФС*).
Бессемейное лицо – несеме́йна, безроди́нна о́сба (*М*).
Бесспорный – безсупе́речний (*АПС, СЖМ*).
Бесцветный – безба́рвний (*ФС, СЖМ*), без-ко́льоро́вий (*ФС, СЖМ*).
Бечевник, бичевник – ля́мівка (*М*).
Бинокль – біно́кль(-ля) (*ФС, СЖМ, Граб*).
Биокулярный – двоокуля́рний.